

PROBLEMATIKA ZPRACOVÁNÍ CIZÍ VĚCI NA CESTĚ K MODERNÍM KODIFIKACÍM

Petr Dostálík¹

Cílem této studie je představit, jakým způsobem ovlivnily názory římských právníků, žijících na přelomu 2. a 3. stol. po Kr. – tedy Gaia, Sabina, Cassia, Procula a dalších, právní vědu 18. a 19. století, která je označována jako pandektní právo,² a také první moderní kodifikaci soukromého práva – *Codex Theresianus*. Tento kodex byl zvolen proto, že se jedná o neprávem opomíjené právnícké dílo velmi vysoké teoretické úrovně, které se stalo základem a inspirací pro další vývoj soukromého práva. Vzhledem k rozsahu této studie byl pro zkoumání vlivu názorů římských právníků na pozdější právní vývoj zvolen jediný institut – zpracování cizí věci, neboli *specificatio*.³

Zpracování cizí věci je právní problém, o kterém nás informuje již Gaius:⁴ „In aliis quoque speciebus naturalis ratio requiritur: proinde si ex uvis aut oliuis aut spicis meis uinum aut oleum aut frumentum feceris, quaeritur, utrum meum sit id uinum aut oleum aut frumentum an tuum. item si ex auro aut argento meo uas aliquod feceris uel ex tabulis meis nauem aut armarium aut subsellium fabricaueris, item si ex lana mea uestimentum feceris uel si ex uino et melle meo mulsum feceris siue ex medicamentis meis emplastrum aut collyrium feceris, quaeritur, utrum tuum sit id, quod ex meo effeceris, an meum. quidam materiam et substantiam spectandam esse putant, id est, ut cuius materia sit, illius et res, quae facta sit, uideatur esse, idque maxime placuit Sabino et Cassio; alii uero eius rem esse putant, qui fecerit, idque maxime diuersae scholae auctoribus uisum est: sed eum quoque, cuius materia et substantia fuerit, furti aduersus eum, qui subripuerit, habere

¹ Článek je dílčím výstupem z projektu GAČR č. 15-08294S „Dělené vlastnictví a jeho středo-evropské konotace a perspektivy.“

² Srov. URFUS, Valentin: *Historické základy novodobého práva soukromého*. Praha 2001, s. 69–89; WIEACKER, FRANZ: *A History of Private Law in Europe*. Oxford 1995, repr. 2000.

³ Zpracování cizí věci je stále živým právním problémem. Jako samostatný způsob nabytí vlastnického práva je obsažen i v moderním českém občanském zákoníku – §§ 1074 až 1076 zák. č. 89/2012 Sb.

⁴ Gaius 2, 79. Viz GAIUS: *Učebnice práva ve čtyřech knihách* (přel. J. Kincl). Plzeň 2007, s. 91. O Gaiovi viz HONORÉ, Tony: *Gaius*. Oxford 1962. O jednotlivých římských právnících srov. BAUMAN, Richard, A.: *Lawyers and Politics in the Early Roman Empire. A Study of Relations between the Roman Jurists and the emperors from Augustus to Hadrian*. München 1989; SOMMER, Otakar: *Prameny římského práva*. Praha 1932.

actionem; nec minus aduersus eundem conditionem ei competere, quia extinctae res, licet uindicari non possint, condici tamen furibus et quibusdam aliis possessoribus possunt.“

„Zásady přirozeného práva se pak vyhledávají i při změně podstaty. Tak vyrobíš-li z mých oliv, hroznů nebo klasů víno nebo olej nebo obilí, objeví se otázka, zda toto víno, obilí nebo olej je vlastnictvím mým anebo tvým. Také vyrobíš-li z mého zlata nebo stříbra nějakou nádobu, anebo zhotovíš-li z mých prken skříň nebo židli; také ušiješ-li z mé vlněné látky šaty, anebo vyrobíš-li z mého vína a medu medovinu, či vyrobíš-li z mých léčiv náplast nebo mast. (Ve všech těchto případech) se objeví otázka, zda to, co jsi zhotovil z mého (materiálu), je vlastnictvím tvým anebo mým. Někteří právníci se domnívají, že je třeba přihlížet k látce a podstatě, to je, že zřejmě tomu, komu patří látka, má patřit věc, jež byla vyrobena. Tento názor zastávali zejména Sabinus a Cassius. Jiní (právníci) se naproti tomu domnívají, že věc patří tomu, kdo ji vyrobil. To uznávali zejména stoupenci druhé školy s tím ovšem, že také ten, komu by patřila látka a podstata, má žalobu z krádeže proti každému, kdo by mu ji protiprávně odejmul; a že mu rovněž proti němu přísluší kondikce, protože věci, které zanikly, nemohou být sice vindikovány, lze je však kondikcí vymáhat od zlodějů a některých držitelů jiných.“⁵

Podstatou specifikace je přeměna jedné věci ve věc jinou.⁶ W. Osuchowski se domnívá, že její základní charakteristikou je úmyslné přetvoření konkrétní movité věci na jinou, pojmově novou věc, a to na základě úmyslné lidské činnosti, bez ohledu na dobrou víru.⁷ R. Sohm chápe specifikaci jako zpracování suroviny s přidanou hodnotou práce, když výsledný produkt má vyšší ekonomickou hodnotu než původní surovina.⁸ O. Sommer zdůrazňuje, že musí vzniknout „nová hospodářská věc (*novam speciem facere*)“.⁹ P. Blaho

⁵ GAJUS: *c. d.*, s. 91.

⁶ BEHREND, Okko: *Die Specificationslehre, ihre Gegner und die media sententia in der Geschichte der römischen Jurisprudenz*. Savigny Zeitschrift: Romanistische Abteilung, 112, 1995, s. 195; THIELMANN, Georg: *Zum Eigentumserwerb durch Verarbeitung im Römischen Recht. De iustitia et iure*. In: HARDER, Martin a THIELMANN, Georg (eds): *Festgabe für Ulrich von Lübtow zum 80. Geburtstag*. Berlin 1980, s. 187 an.

⁷ OSUCHOWSKI, Waclaw: *Media sententia: studjum nad zagadnieniem specyfikacji w klasycznym prawie rzymskim*. Lwow 1930, s. 4.

⁸ SOHM, Rudolf: *The Institutes. A Textbook of the History and System of Private Roman Law*. Přel. J. C. LEDLIE. Oxford 190, s. 324.

⁹ SOMMER, Otakar: *Učebnice soukromého práva římského. Díl: II. Právo majetkové* (dále jen *Učebnice*). Praha 1946, s. 231.

rozumí zpracováním „upravení cizí movité věci prací tak, že z ní vzniká jiná věc“.¹⁰

Gaius a další římsí právníci museli při zpracování otázky specifikace vyřešit několik právních problémů. Nedůležitější otázkou bylo, komu bude patřit nově zpracovaná věc, tedy např. obilí, které bylo vymláceno z cizího klasu, nebo nádoba, která byla vytvořena z cizího zlata. Podle představ římských právníků byla vyloučena varianta vzniku spoluvlastnictví – v římském právu bylo vyloučen vznik spoluvlastnictví proti vůli budoucích spoluvlastníků.¹¹ Vlastníkem nově vytvořené věci bude buď ten, kdo věc vlastní prací vytvořil (*specifikant*), nebo ten, komu patřila látka, ze které byla nová věc vytvořena (*vlastník látky*). Podle zprávy právníka Gaia tento názor zastávají Sabinus a Cassius, onen názor pak „stoupenci druhé školy“.¹² Stoupenci druhé školy míní Gaius právníckou školu nebo názorovou skupinu, kterou podle jejich zakladatele označujeme jako Prokuliány. Není zcela zřejmé, jaké důvody vedly stoupence obou škol k zaujetí protikladného stanoviska. O. Sommer zdůrazňuje, že rozdílný pohled na danou problematiku je dán odlišným filozofickým zaměřením obou škol. Sabiniáni vycházejí ze „stoického materialismu“ a Prokuliáni „kladou ve shodě s Aristotelem důraz na formu (*species, eidos*)“.¹³

Gaius v jiném svém díle, *Každodennosti neboli Zlatá pravidla*, jehož úryvky se dochovaly v Digestech (Dig. 41, 1, 7, 7), představuje i jinou argumentaci Prokuliánů – *quia quod factum est, antea nullius fuerat* – přetvořením zaniká stará věc a vzniká věc nová, a proto není vlastník materie vlastníkem nové věci, protože jeho vlastnické právo zaniklo spolu se starou věcí.

R. Sohm se domnívá, že je to právě ekonomický přínos práce specifikanta, který jej opravňuje ponechat si nově přetvořenou věc.¹⁴ Proto může vlastník látky v klasickém římském právu pouze použít *exceptio doli* a blokovat tak žalobu specifikanta na vydání věci (reivindikace) tak dlouho, dokud mu nebudou zaplacený náklady na látku.¹⁵

¹⁰ REBRO, Karol – BLAHO, Peter: *Římské právo*. Bratislava 2010, s. 273.

¹¹ Ze stejného důvodu nemůže vzniknout – na rozdíl od řeckého práva – *societe de risque* v případě tzv. velké havárie. Srov. DOSTALÍK, Petr: *Řecká filosofie a její vliv na římskou právní vědu*. Olomouc 2012, s. 49–75.

¹² GAIUS: *c. d.*, s. 91.

¹³ SOMMER, O.: *Učebnice*, s. 231.

¹⁴ SOHM, R.: *c. d.*, s. 324.

¹⁵ O procesním prostředku *exceptio doli* ve vynikající studii LONGSCHAMPS DE BÉRIER, Franciszek: *Naduzycie prawa w swietle rzymskiego prawa prywatnego*. Wrocław 2007, *passim*.

Naproti tomu Sabiniáni zastávali názor, že se jedná o stejnou věc, protože bez látky nemůže být vytvořena žádná jiná věc (*quia sine materia nulla species effici possit*) – vlastník materie zůstává vlastníkem nové věci, a je to v tomto případě specifikant, který má nárok na náhradu nákladů, ovšem chráněný v klasickém právu pouze námitkou.

V již citovaném Gaiově díle, *Každodennosti neboli Zlatá pravidla*, se objevuje i jiné, kompromisní řešení, nazývané též „střední výrok“ (*media sententia*). Tento výrok váže řešení otázky vlastnictví na skutečnost, zda může být nová věc obrácena zpět na původní látku, viz následující fragment z Digest:

Dig. 41, 1, 7, 7. Gaius 2 rer. cott.:

„Cum quis ex aliena materia speciem aliquam suo nomine fecerit, nerva et proculus putant hunc dominum esse qui fecerit, quia quod factum est, antea nullius fuerat. sabinus et cassius magis naturalem rationem efficere putant, ut qui materiae dominus fuerit, idem eius quoque, quod ex eadem materia factum sit, dominus esset, quia sine materia nulla species effici possit est tamen etiam media sententia recte existimantium, si species ad materiam reverti possit, verius esse, quod et sabinus et cassius senserunt, si non possit reverti, verius esse, quod nervae et proculo placuit. ut ecce vas conflatum ad rudem massam auri vel argenti vel aeris reverti potest, vinum vero vel oleum vel frumentum ad uvas et olivas et spicas reverti non potest.“¹⁶

Gaius ve 2. knize *Každodenních záležitostí neboli Zlatých pravidel*:

Když vytvořil někdo něco z cizí látky, žádají Nerva a Proculus, aby vlastníkem tohoto byl ten, který věc vytvořil. Neboť co bylo učiněno, nebylo předtím žádného. Sabinus a Cassius žádali vycházet více z přirozeného rozumu, aby ten, kdo byl vlastníkem látky, také tentýž byl vlastníkem toho, co bylo vytvořeno z téže látky. Neboť bez látky nemůže být vytvořena žádná nová věc. A přece k tomu moudře je střední výrok k uvážení (posouzení), jestli může být vytvořená věc obrácena zpět na látku, je správnější to, co usoudili Sabinus a Cassius, jestliže nemůže být obrácena zpět, je správnější to, na čem se shodli Proculus a Nerva. Roztavená nádoba může být obrácena na surovou hmotu zlata, stříbra nebo kovu, víno, olej nebo obilí na hrozen, olivy a obilné klasy obráceny být nemohou.“¹⁶

V první části fragmentu opakuje Gaius názory Sabiniánů a Prokuliánů tak, jak zaznívají v jeho *Učebnici práva ve čtyřech knihách*: podle Sabiniánů je specifikace pouze přetvořením již existující látky a vlastníkem nové věci je

¹⁶ Z latinského jazyka přeložil P. Dostálík.

ten, komu patřil původní materiál. Prokuliáni chápali specifikaci jako vznik nové věci a přiznávali zpracovateli vlastnictví k nově vytvořené věci.

Gaius ve druhé části fragmentu představuje i jiné, nové řešení: otázka vlastnictví závisí na okolnosti, zda je možno vrátit přetvořenou věc do původní podoby, nebo ne. V prvním případě bude vlastníkem ten, komu přeji Sabiniáni, ve druhém případě bude vlastníkem ten, koho upřednostňují Prokuliáni.

Císař Justinián potvrdil střední výrok jako správný¹⁷ a velmi všeobecně nás informuje o rozdílných názorech Sabiniánů a Prokuliánů, aniž by nás však seznámil s „obsahem“ těchto názorů. Není také jasné, zda Justinianem potvrzený střední výrok je výtvorem některého ze stoupenců jedné nebo druhé školy, nebo zda tento střední výrok je výtvorem poklasické právní vědy či zda je možno tento výrok přičíst přímo císaři Justinianovi. Na základě rozboru výše uvedených fragmentů Gaiových *Institucí* by se zdálo, že střední výrok existoval již v jeho době. Navíc se na první pohled zdá, že Gaius s tímto výrokem souhlasí a že jej tedy můžeme zařadit k jeho podporovatelům. To vše vyplývá z použitého výrazu *existimantes*. Množné číslo, kterého je zde použito, vylučuje, že by autorem středního výroku mohl být sám Gaius. Stejně tak jeho autorství vylučuje slovní obrat *est enim*, který označuje cizí mínění, a obrat *videntur tamen mihi recte*, podle kterého se evidentně Gaius ztotožňuje s názorem někoho jiného. To, že Gaius nikde jinde nezmiňuje tento střední výrok podrobněji, může znamenat, že jej řešili jeho současníci nebo přímí předchůdci.¹⁸ Vzhledem k tomu, že rozdílné názory se objevují před Gaiem pouze ve škole Sabiniánů a Prokuliánů, můžeme mít za předchůdce, kteří měli jako první rozdílné nároky na specifikaci, právě ty právníky, které zmiňuje sám Gaius – tedy Procula, Nervu, Sabina a Cassia. To ovšem také znamená, že střední výrok musel vzniknout později, a to samostatně, protože se nejedná o pokus o syntézu těchto dvou názorů, ale o názor odlišný, který stojí samostatně. Podle W. Osuchowského musel být autorem tohoto středního výroku právník, který žil současně s Gaiem nebo před ním a který nebyl ani Sabinián, ani Prokulián. V úvahu přicházejí Labeo, Iulianus nebo Pomponius.¹⁹ Tito právníci také řešili v souvislosti se specifikací další právní otázky, které se stanou předmětem široké diskuze v rámci pandektního práva. Tyto právní otázky jsou živé i v rámci moderního soukromého práva.

¹⁷ Inst. 2, 1, 25. Srov. SKŘEJPEK, Michal (red.): *Iustiniani Institutiones. Justinianéské Institute*. Praha 2010, s. 122.

¹⁸ OSUCHOWSKI, W.: c. d., s. 8.

¹⁹ Tamtéž.

V prvním případě²⁰ nepovažuje právník Labeo šaty, které si žena upletla z darované vlny, za darované. Je zřejmé, že je považuje za novou věc. Podle tohoto fragmentu definuje Labeo specifikaci jako podstatnou a nevratnou přeměnu podstaty věci. Žena získá vlastnické právo k šatům navzdory zákazu darování mezi manželi.²¹ Její manžel vlastnické právo ztrácí. Paul von Sokolowski dává manželu *reivindicatio utilis* na vymožení hodnoty šatů.²²

Podle A. Pernice zde zastává Labeo názor Prokuliánů a je považován za skutečného tvůrce tohoto názoru.²³ Naproti tomu W. Osuchowski Labeona za tvůrce prokuliánského názoru nepovažuje.²⁴

Ve druhém případě²⁵ se naopak nepovažuje obarvení vlny purpurem za specifikaci. Labeo chrání postavení vlastníka vlny a vůbec nebere v úvahu práci, která byla na obarvení vlny vynaložena, ani pronikavé zvýšení hodnoty obarvené vlny. Podle P. von Sokolowského byla Labeonova teorie vytvořena pod vlivem Aristotela.²⁶ Existence (správně česky bytnost) každé věci se podle této teorie skládá ze tří složek – *substantia* (podstata), *morfe* (forma) a *accidens* (případek).²⁷ V případě *specificatio* je samotný *accidens* formulován negativně, zbývá tedy pouze pozitivní koncepce, látka a forma. Podle Aristotelova pojetí nemá látka žádný význam, je pojímána jako pasivní

²⁰ Digesta císaře Justiniana. MOMMSEN, Theodor – KRÜGER, Paul: *Corpus Iuris Civilis. Editio stereotypa*. Berlin 1872. Dig. 24, 1, 29, 1.

Pomponius libro 14 ad Sabinum: „Si vir uxori lanam donavit et ex ea lana vestimenta sibi confecit, uxoris esse vestimenta Labeo ait.“

Pomponius ve 14. knize K Sabinovi: „Jestliže muž daroval ženě vlnu a ona z této vlny sobě upletla šaty, Labeo říká, že šaty budou náležet ženě.“ (z latinského jazyka přeložil P. Dostálík).

²¹ Dig. 24, 1, 1, 1. THAYER, John. B.: *On Gifts Between Husband and Wife*. Digest 24, 1. Text and Commentary. Cambridge 1929, s. 127.

²² SOKOŁOWSKI, Paul von: *Die Lehre von Specification*. Savigny Zeitschrift: Romanistische Abteilung, 17, 1896, s. 263.

²³ PERNICE, Alfred: *Marcus Antistius Labeo. Das römische Privatrecht im 1. Jahrhunderte der Kaiserzeit*. 2. díl: *Allgemeine Lehren*. Aalen 1963, s. 321.

²⁴ OSUCHOWSKI, W.: *c. d.*, s. 10.

²⁵ Dig. 41, 1, 26, 2. Paulus libro 14 ad Sabinum: „Si meam lanam infeceris, purpuram nihilo minus meam esse Labeo ait, quia nihil interest inter purpuram et eam lanam, quae in lutum aut caenum cecidisset atque ita pristinum colorem perdidisset.“

Paulus ve 14. knize K Sabinovi: „Jestliže jsi mou obarvil mou vlnu (purpurem), Labeo říká, že se purpur nicméně stane mým, neboť není žádný rozdíl mezi purpurem obarvenou vlnou a tou vlnou, která upadla nebo do bahna nebo nečistoty, a tak ztratila svou původní barvu.“ (z latinského jazyka přel. P. Dostálík).

²⁶ SOKOŁOWSKI, Paul von: *Philosophie in Privatrecht*. Svazek 1. *Sachbegriff Körper in der klassischen Jurisprudenz und der modernen Gesetzgebung*. Aalen 1959, s. 74 an.

²⁷ GUTHRIE, W. K. C.: *Aristoteles. An Encounter. History of Greek Philosophy*. Volume VI. Cambridge 1981, s. 119–129.

prvek, tato *materia* je popisována na základě formy, kterou zaujímá. Podle Aristotela je tedy *forma* důležitější, protože pohlcuje, absorbuje látku.

Specifikací dochází ke zničení podstaty látky, vzniká nová věc, zanikají všechny právní vztahy, spojené s původní věcí, a nová věc, nová species je *res nullius*. Jelikož je název určován formou, nově zpracovaná věc získává i nový název, a není možné nově vytvořenou věc požadovat nazpět pomocí *vindicatio*.

Labeo se ovšem s názory peripatetiků zcela neztotožňuje. Nacházíme u něj i vlivy stoické školy. Dokladem toho je již citovaný fragment Dig. 41, 1, 26, 2. Podle stoiků má každá věc různé druhy vlastností. Jedny vlastnosti jsou pro věc charakteristické, tyto vlastnosti jsou trvalé a stálé a zcela naplňují podstatu věci. Takové vlastnosti nazývají stoikové *συμπληρωτικον*, takovou vlastností je třeba bílá barva sněhu. Druhou kategorií jsou vlastnosti doplňové, vnější, jako je třeba barva šatů. Takže Labeo následuje nauku stoiků, pokud rozhoduje, že barva šatů není podstatnou, ale pouhou doplňkovou vlastností šatů. Proto pro něj není změna barvy podstatnou, protože šaty zůstávají stále tytéž. V tomto druhém případě se nejedná o specifikaci.²⁸ Ve třetím případě²⁹ Labeo jasně ukazuje, že se specifikace netýká pozemků. Země je jedním ze čtyř elementů (prvků), jejichž rozdělováním, spojováním nebo smísením vznikají nové věci. U země (půdy) je zásadní (důležitou) podstata (*hylé, materia*), nikoliv forma. Tak, pokud z pozemku, na kterém se nachází (orné) pole, učiním sad, zůstane pozemek stále tímž, třebaže změnil formu.

V případě domu, který byl spálen, vedou úvahy římských právníků takto: To, že je zničen dům, neznamená zánik pozemku, který je chápán jako věc hlavní, a dům je pouze jeho (postradatelnou) součástí. A jestliže je zničena pouze součást věci hlavní, není dotčeno právo k pozemku.³⁰ V případě vystavění nového domu se vlastníkem domu stane vždy vlastník pozemku, a to na základě nabytí vlastnického práva originárním způsobem – akcesí. Stejně řešení proto nabízejí v analogických případech i další římscí právníci.³¹

²⁸ Stejně tak SULZER, A.: *Der Eigentumserwerb durch Specification*, s. 84.; BECHMAN, A.: *Über der Rechtsgrund des Eigentumserwerb durch Specification*. Archiv für die civ. praxis, tomus 47, s. 32–33.

²⁹ Dig. 20, 1, 35. Labeo libro primo pithanon a Paulo epitomatum: „*Si insula, quam tibi ex pacto convento licuit vendere, combusta est, deinde a debitore suo restituta, idem in nova insula iuris habes.*“

Labeo v 1. knize Výtahů sestavených Paulem: „Jestliže byl spálen dům, který jsem tobě na základě uzavřené neformální úmluvy slíbil prodat, a pak byl dlužníkem znovu vystavěn, budeš mít právo také k novému domu.“ (z latinského jazyka přeložil P. Dostálík).

³⁰ OSUCHOWSKI, W.: c. d., s. 14.

³¹ Dig. 7, 1, 53; Dig. 8, 3, 13, pr.; Dig. 30, 22.

Zajímavé stanovisko na podstatu specifikace můžeme nalézt v úryvcích právníka Iuliana:

Dig. 6, 1, 61. Iulianus libro sexto ex Minicio:

„Minicius interrogatus, si quis navem suam aliena materia refecisset, num nihilo minus eiusdem navis maneret, respondit manere. Sed si in aedificanda ea idem fecisset, non posse Iulianus notat: nam proprietates totius navis carinae causam sequitur.“

Iulianus v 6. knize Z Minicia:

„Tázáný Minicius odpověděl, jestliže někdo opravil svou loď cizím materiálem, zůstává jeho vlastníkem. Pokud by totéž udělal již při stavbě své lodě, platit to nemůže. Iulianus k tomu poznamenává, že vlastnictví celé lodi následuje právní stav lodního kýlu.“³²

Dig. 13, 1, 14, 2. Iulianus libro 22 digestorum:

„Bove subrepto et occiso conditio et bovis et corii et carnis domino competit, scilicet si et corium et caro contrectata fuerint „fuerunt“: cornua quoque condicentur. Sed si dominus condictione bovis pretium consecutus fuerit et postea aliquid eorum, de quibus supra dictum est, condicet, omnimodo exceptione summovetur. Contra si corium condixerit et pretium eius consecutus bove condicet, offerente fure pretium bovis detracto pretio corii doli mali exceptione summovebitur.“

Iulianus ve 22. knize Digest:

„Pokud byl ukraden a zabit dobytek, přísluší vlastníkově kondikce na zvířata, kůže a maso, samozřejmě, pokud byly jak kůže, tak rohy a maso ukradeny. Pokud však vlastník obdržel díky kondikci hodnotu zvířat, a pak kondikuje něco z toho, o čem bylo hovořeno výše, bude odmítnut pomocí námitky. Naopak, jestliže kondikoval kůži a pak kondikoval její hodnotu, a pak kondikoval zvíře, bude odmítnut pomocí námitky podvodu, pokud zloděj, po odečtení hodnoty kůže, nabídl cenu zvířete.“³³

V prvním fragmentu (Dig. 6, 1, 61) rozlišuje Iulianus mezi opravou věci a jejím přetvořením. V případě opravy je podstata (*substantia*) lodi zachována a dochází pouze ke zlepšení lodi. Jednotlivé kusy (lana, stěžen, palubní

³² SKŘEJPEK, Michal (red): *Digesta seu Pandectae*. Tomus I. Fragmenta Selecta. Liber I–XV. *Digesta neboli Pandekty*. Svazek I. Kniha I–XV. Vybrané části (dále jako *Digesta seu Pandectae*). Praha 2015, s. 374.

³³ SKŘEJPEK, M. (red): *Digesta seu Pandectae*, s. 583.

prkna, apod.) se stávají součástí lodi, stejně jako se u Labeona stal nový dům součástí pozemku. Vlastnictví k lodi se tedy nemění a vlastník lodi se stává vlastníkem všech součástí, k lodi nově připojených. Jinak tomu bude v případě, že je z cizího materiálu postavena nová loď. Zde dochází ke změně vlastníka. Nově postavená loď nebude náležet tomu, kdo ji postavil, ale vlastníku materiálu, kterého bylo použito ke stavbě.³⁴ Iulianus podává zdůvodnění Miniciova názoru – loď je věc složená a kýl je věcí hlavní. Všechny ostatní součásti jsou věcmi vedlejšími – a proto vlastnictví k těmto věcem vedlejším přechází akcesí vlastníkovu kýlu. Pouze druhý případ, který je posuzován Miniciem, je možno označit jako *specificatio*.

Ve druhém fragmentu (Dig. 13, 1, 14, 2) dává Iulianus žalobu z krádeže tomu, jehož vůl byl ukraden a zabit. Je otázkou, zda je možno tento případ pojmut jako *specificatio*. Jinými slovy, zda zaniká původní věc a vzniká smrtí zvířete věc nová, nebo je kůže a maso pouze pokračováním zvířete v jiné formě.

1 Pandektní právo

Pokud má sám F. Connan hodnotit nauku o *specificatio*, platí podle něj obecná zásada, kterou odvozuje z Platóna, že „imbecillium res potentiores cedant”. Podle tohoto principu se vedou všechny války a na základě tohoto argumentu musí větší věc nabýt (získat) věc, která je menší (*rei maiori acquirantur res eaque minor est*). A proto se mu zdá názor Sabiniánů pravdivější (*arbitror Sabini verriorem esse sententiam*). Má tedy podle něj vlastník látek podržet vlastnické právo k nové věci, ovšem pod podmínkou, že nebude hodnotnější cena práce (*nisi plus est in opera precii, quam materia*). Proto, jestliže se z mého zlata nebo stříbra udělá nádoba, která bude obyčejná, bude mým vlastnictvím. Pokud ovšem bude nádoba vyrobená umělecky (*elaborati operis est*), a tato práce je hodnotnější než materiál (*superetque materiam*), tehdy se bude vlastnické právo řídit podle práce (*tum cedat materia arteificio*). Nově vytvořená věc patří tomu, v jehož jménu byla vytvořena. Pokud tedy z mé vlny učiníš šaty, budou mými, ne tvými. Dále se pak F. Connan zabývá případem prken, ze kterých byla postavena loď. Cituje příslušný fragment.³⁵ Paulovo řešení se zdá F. Connanovi poněkud nejasné (*Pauli respon-*

³⁴ CZYHLARZ, Karl: *Die Eigentumsverbsarten*. Vyšlo jako pokračování Pandektů Glückla, sv. 42, 41, 1, s. 297.

³⁵ Dig. 41, 1, 26, pr. Gaius libro secundo rerum cottidianarum sive aureorum: „Sed si meis tabulis navem fecisses, tuam navem esse, quia cupressus non maneret, sicuti nec lana vestimento facto, sed cupresseum aut laneum corpus fieret.“

sum subobscuru est), vykládá jej tak, že pokud z mého stromu vytvoříš loď, loď nebude mou, ale tvou, protože loď není totéž, co strom. Protože mým byl strom, nikoliv loď, stejně jako nebudou moje šaty, které se utkají (*textum*) z mé vlny.

2 Hugo Grotius

Hugo Grotius (*De iure belli ac pacis*, II, VIII, 19) pojednává o specifikaci v osmé kapitole, která se zabývá nabýváním vlastnického práva *ex iure gentium*. U specifikace zná stanovisko Sabiniánů, které popisuje tak, že vlastníkem species bude ten, komu patřila materia.³⁶ Prokulus podle H. Grotia označuje jako vlastníka species toho, kdo vytvořil věc, protože teprve u něj začalo existovat něco, co předtím neexistovalo (*per eum esse coepisset quod ante non existeret*). Zná také střední výrok (*media sententia*), podle kterého má být vlastníkem nově vytvořené věci vlastník materiálu, pokud může být species obrácena zpět na materii. Pokud obrácena být nemůže, je vlastníkem specifikant. Hugo Grotius také zná stanovisko F. Connana, a zdůrazňuje, že F. Connanus nesouhlasí s tímto řešením, a zná pouze jediné hledisko, a sice porovnání hodnoty materiálu, který byl zpracován, a práce, která byla vynaložena při zpracování (*plusne est praetii quam materia*).³⁷ Toto pravidlo je odvozeno od zásady, že větší věc má pro sebe pohlit menší (to Grotius ještě stále cituje F. Connana), ale zdůrazňuje (nyní již hovoří Grotius sám), že to není pravidlo podle přirozeného práva, ale bylo zavedeno římskými právníky právě pro nabytí vlastnického práva akcesí (*a Romanis quoque Iurisconsultis de accessione tradita sunt*).³⁸

Specifikant musí být podle H. Grotia v dobré víře, jinak ztratí vlastnictví k věci (*qui mala fide materiam attrahat, speciem perdat*). Toto ustanovení není podle H. Grotia v souladu s přirozeným právem, ale má sankční povahu (*ut vero rei maiori... naturale est facti, non iuris*).³⁹ To, že větší věc pohltí menší, je podle H. Grotia záležitostí skutku (*naturale est facti, non iuris*).

Gaius ve 2. knize *Každodenností neboli Zlatých pravidel*: „Ale i kdybys z mých prken postavil loď, loď bude tvou, neboť se nezachová cypřiš, stejně jako se nezachová vlna, ze které byly učiněny šaty, ale byla vytvořena nová forma, která se skládá z vlny a cypřiše.“ (z latinského jazyka přel. P. Dostálík).

³⁶ GROTIUS, Hugo: *Hugonis Grotius de iure belli ac pacis libri tres. In quibus ius naturae & gentium: item iuris publicis praecipua explicantur*. Editio secunda. Amsterdam 1625, s. 181.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Tamtéž.

3 L. von Arndts

L. von Arndts⁴⁰ definuje specifikaci jako změnu věci buď nahodilým působením nebo na základě práce jiného člověka. Tato změna musí vést k tomu, že „věc se jeví být novou“. Vlastnické právo připadne zpravidla vlastníkově věci změněné. Pokud ovšem věc změnil někdo jiný, než její vlastník, a to s úmyslem nabýt tuto věc pro sebe, potom připadne vlastnické právo buď výrobci nebo tomu, pro koho byla věc vyrobena.

Nově vytvořenou věc neposuzuje L. Arndts⁴¹ jako *res nullius*, ale okolnost, že věc byla vytvořena specifikantem. Jako *nova species* byla podle L. Arndtse⁴² věc považována pouze tehdy, pokud ji nebylo možno vrátit zpět na původní materii. Tento původně Paulův názor⁴³ přijal podle L. Arndtse za svůj Justinian,⁴⁴ zatímco Prokuliáni vždy měli zpracovatele za vlastníka a Sabiniáni vždy vlastníka materie. Zhotovitel však nenabude vlastnické právo k věci, jestliže úmyslně zpracoval věc cizí. Toto je názor nový, protože podle římského práva mohl zpracovatele ve zlé víře žalovat kondikcí nebo žalobou z krádeže. V každém případě pak má původní vlastník nárok na vydání takového bezdůvodného obohacení proti specifikantovi.

4 B. Windscheid

B. Windscheid rozumí specifikaci také jako přetvoření materiálu v novou věc. Vlastníkem tímto způsobem vytvořené věci je zpracovatel nebo ten, pro něhož byla vytvořena. Ovšem za podmínky, že nemůže být obrácena nazpět na původní materiál. V opačném případě patří nová věc vlastníkově materiálu.⁴⁵ Tento názor považuje Windscheid za Iulianův, vedle kterého uvádí ještě názory Sabiniánů a Prokuliánů. Klade si otázku, jaké je zdůvodnění nabytí vlastnického práva – zda je to z hlediska vynaložené práce nebo z důvodu,

⁴⁰ ARNDTS, Ludwig von, C: *Učební kniha pandekt* (dále jen *Učební kniha*). I. díl (ed. J. SPÁČIL). Praha 2010, s. 261–263.

⁴¹ Tamtéž.

⁴² Tamtéž.

⁴³ Dig. 41, 1, 24.

⁴⁴ Inst. 2, 25.

⁴⁵ WINDSCHEID, Bernhard: *Lehrbuch des Pandektenrechts*. Sv. 1. Düsseldorf 1861, § 187, s. 596.

že se zmocnil věci.⁴⁶ Ovšem aby došlo skutečně k nabytí vlastnického práva, musí být nabyvatel v dobré víře.⁴⁷

5 Codex Thesianus

Historie není k tomuto zákonodárnému dílu příliš shovívavá. K. Malý hovoří o „zřejmé nepraktičnosti díla, které bylo spíše učebnicí a právní pojmy spíše vykládalo, než právně formulovalo.“⁴⁸ K. Schelle hodnotí *Codex Thesianus universalis* jako „dílo velmi rozsáhlé, rozvláčné a pro právní praxi v podstatě nepoužitelné.“⁴⁹ H. Hattenhauer, jakkoliv vysoko hodnotí kodifikační snahy v Rakousku 18. století, označuje *Codex Thesianus* jako „učebnici zpracovanou v paragrafovaném znění, která vyvolala prudkou polemiku.“⁵⁰ Přesto vynikne kvalita právního díla a jeho závislost na římském právu, pokud budeme zkoumat právě institut specifikace.

Specifikace samotná je v souladu s římským právem definována jako spojení věcí dvou vlastníků, tak že není možné oddělit jednu věc od druhé.⁵¹ Zákoník postihuje pouze hlavní způsoby takového vytvoření jedné věci z druhé a stanoví, že i ostatní, méně časté způsoby mohou být tímto způsobem rozhodnuty.⁵² Mezi časté, obvyklé způsoby umělého přírůstku řadí *Codex Thesianus* jednak zpracování cizí věci („Gestaltung eines fremdes Zeugs“), jednak spojení jedné věci s jinou („die Beifügung eines Dings zu dem anderen“), jednak smísení a splynutí věcí dvou vlastníků („die Zammengießung und Vermengung zweier Herren Sachen“), jednak zastavění věci do pozemku – a to jednak zastavění cizí věci do vlastního pozemku, vlastní věci do cizího pozemku, zastavění cizí věci do cizího pozemku („der Einbau fremden Zeugs in eigenen Boden oder eigenen Zeugs in fremden Boden, oder fremden Zeugs in fremden Boden“) a konečně popsání cizího

⁴⁶ Tento názor podporuje SCHEURL, Adolf, von: *Beiträge zur Bearbeitung des römischen Rechts*. Erster Band. Erlangen 1853; LEIST, Bernhard. W.: *Zivilistische Studien auf dem Gebiete dogmatischer Analyse*. Drittes Heft. Ueber die Natur des Eigenthums. Jena 1859, s. 119.

⁴⁷ WINDSCHEID, Bernhard: *Lehrbuch des Pandektenrechts*. Sv. 1. Düsseldorf 1861, § 187, s. 596–597.

⁴⁸ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha 2010, s. 196.

⁴⁹ VOJÁČEK, Ladislav – SCHELLE, Karel – KNOLL, Vilém: *České právní dějiny*. Plzeň 2008, s. 436.

⁵⁰ HATTENHAUER, Hans: *Evropské dějiny práva*. Praha 1998, s. 436

⁵¹ HARRAS-HARRASOWSKY, Philipp, von (eds.): *Der Codex Thesianus und seine Umarbeitungen*. Svazek I–V. Wien 1883 – 1886. In: <http://www.koeblergerhard.de/Fontes/CodexThesianus.htm> [cit. 30. 11. 2017]. Cod. Th. [2, 5, § 9] 64.

⁵² Cod. Th. [2, 5, § 9] 65.

papíru nebo umístění malby na cizí věc („die Beschreibung fremden Papiers und Bemalung fremden Zeugs“).⁵³ O specifikaci se jedná pouze v případě, že zpracovaná věc změní podobu nebo formu („Gestalt oder Form verfertigt wird“) a tato změna způsobí, že po posouzení okolností připadne vlastnictví nové věci buď tomu, komu patřila věc před zpracováním, nebo zpracovateli.⁵⁴ Jako příklad zpracování uvádí *Codex Theresianus*, když se z cizího zlata, mědi nebo cínu vytvoří nádoba nebo šperk. Také pokud se z cizího hedvábí, vlny nebo lnu vytvoří koberce, látky nebo oděvy. Nebo také pokud se z cizího dřeva nebo kamene nebo kovu vytvoří rytiny, skříně nebo nádobí nebo nějaké nástroje, pokud se z cizích rostlin nebo jejich plodů vytvoří pokrmy, ovocné šťávy, barvy nebo léky.⁵⁵ Ne každé zpracování ovšem vede k změně vlastnického práva. Aby zpracování mělo tyto právní účinky, vyžaduje *Codex Theresianus* splnění následujících podmínek.

Za prvé: zpracovávaná věc musí být zcela cizí, to znamená, že nesmí být ani z malé části ve vlastnictví zpracovatele, pokud by byla již od počátku zcela ve vlastnictví zpracovatele, posoudí se případ jako přírůstek (tedy *accessio* podle římského práva), pokud by patřila zpracovateli pouze z části, posoudí se případ jako smísení a splynutí (*commixtio* a *confusio* římského práva).⁵⁶

Za druhé: zpracování musí zpracovatel provádět svým vlastním jménem, pokud by bylo zpracování provedeno jménem někoho jiného, uplatní se právo specifikace ve prospěch toho, jehož jménem byla specifikace provedena.⁵⁷

Za třetí: zpracování věci se musí dít bez vůle vlastníka zpracovávané věci. Tam, kde by vlastník vydal svou věc ke zpracování a zpracování by bylo prováděno s jeho souhlasem, tam vzniká mezi zpracovatelem a vlastníkem věci ke zpracované věci spoluvlastnictví.⁵⁸

Za čtvrté: jako zpracování se posoudí změna věci pouze tehdy, pokud věc zcela změní svou formu. Pokud někdo z cizích klasů vymláčí obilí nebo z cizích hroznů vymačká víno, nepovažuje se to za zpracování (změnu formy) a vlastnické právo k obilí nebo vínu zůstává tomu, komu patřily klasy nebo hrozny. Pokud byl zpracovatel v dobré víře, přísluší mu náklady na zpracování.⁵⁹

⁵³ Cod. Th. [2, 5, § 9] 66.

⁵⁴ Cod. Th. [2, 5, § 9] 67.

⁵⁵ Cod. Th. [2, 5, § 9] 68.

⁵⁶ Cod. Th. [2, 5, § 9] 69.

⁵⁷ Cod. Th. [2, 5, § 9] 70.

⁵⁸ Cod. Th. [2, 5, § 9] 71.

⁵⁹ Cod. Th. [2, 5, § 9] 72.

I pokud jsou splněny tyto čtyři podmínky, jsou účinky zpracování (tedy změna vlastnického práva) závislé na dobré nebo zlé víře zpracovatele.⁶⁰ Pokud je zpracovatel ve zlé víře, tedy pokud věděl, že zpracovává cizí věc, potom ztrácí práci, kterou při zpracování vynaložil („verliere er die Arbeit“) a zpracovaná věc zůstává ve vlastnictví toho, komu patřila věc před zpracováním, a to dokonce do té míry, že mu přísluší na vydání nově zpracované věci vlastnická žaloba.⁶¹ Případné nároky zpracovatele budou řešeny – podobně jako v římském právu – právě v rámci této vlastnické žaloby. Pokud ovšem vlastník zpracované věci nemá zájem na vydání nově vytvořené věci, potom je zpracovatel povinen nahradit vlastníkově obecnou cenu věci, která byla použita pro zpracování. V případě, že se v důsledku zpracování hodnota věci snížila, nebo pokud vlastníkově zpracované věci vznikla škoda tím, že nemůže použít svou vlastní věc, která zpracováním zanikla, v takovém případě je zpracovatel povinen zaplatit nejvyšší cenu zpracované věci, jakou by v takovém případě požadoval každý podle svého vlastního uvážení a podle vlastní záliby („Vorliebe“). Zpracovatel je také povinen uhradit veškerou škodu a prokazatelné mimořádné náklady. Výši této škody a nákladů musí určit soud.⁶² I tato konstrukce vychází z římského práva, kdy na základě *actio legis Aquiliae* musel škůdce nahradit poškozenému nejvyšší hodnotu, kterou měla věc v roce, který předcházel poškození věci. Tuto nauku o akvilském zákonu kombinuje *Codex Thesianus* s náhradou ceny obliby, také známou z římského práva (*praetium affectionis*).

Pokud se zpracovatel nachází v dobré víře, pak je třeba rozlišovat, zda je možno zpracovanou věc obrátit zpět na původní látku.⁶³ Je zcela zřejmé, že v tomto případě recipuje tereziánský kodex nauku římského práva *an reverti possit*.

Pokud je možno tuto věc obrátit na původní látku, stává se vlastníkem nově vytvořené věci nikoliv specifikant, ale ten, komu patřila *materia*. Pokud se zpracováním věci zvýšila hodnota věci, je nový vlastník povinen zaplatit zpracovateli obecnou cenu práce, kterou vynaložil na zpracování. Jako příklad zpracování, které je možno obrátit nazpět, uvádí *Codex Thesianus* vytvoření šperku nebo nádoby z cizího zlata, stříbra, mědi nebo cínu. Pokud by zpracovatel byl ochoten vydat nově zpracovanou věc, která by se nacházela ještě v jeho rukou, ale vlastník látky by nebyl ochoten ji přijmout, potom si může zpracovatel nově zpracovanou věc ponechat, ale musí zaplatit obecnou

⁶⁰ Cod. Th. [2, 5, § 9] 73.

⁶¹ Cod. Th. [2, 5, § 9] 74.

⁶² Cod. Th. [2, 5, § 9] 75.

⁶³ Cod. Th. [2, 5, § 9] 76.

cenu zpracované věci vlastníkovi zpracované věci.⁶⁴ Pokud by zpracováním věc nezískala na hodnotě nebo by se její hodnota naopak zhoršila, není vlastník zpracované věci povinen nahradit zpracovateli cenu práce.⁶⁵

Pokud ovšem nemůže být věc obrácena zpět na původní látku, pak se jejím vlastníkem stane zpracovatel, neboť jeho nárok, založený na zpracování věci v dobré víře, je silnější než postavení vlastníka zpracované věci. Vlastníkovi věci ovšem vždy zůstává nárok na zaplacení hodnoty zpracované věci. Tato hodnota se určí na základě soudního ocenění.⁶⁶

RESUMÉ

PROBLEMATIKA ZPRACOVÁNÍ CIZÍ VĚCI NA CESTĚ K MODERNÍM KODIFIKACÍM

Studie se zabývá problematikou zpracování cizí věci v soukromém právu. Zachycuje genezi právního problému zpracování cizí věci v díle *Učebnice práva ve čtyřech knihách* klasického římského práva Gaia z konce 2. století po Kr. Gaius pokládá otázku, kdo bude vlastníkem obilí, které bylo vymláčeno z cizích klasů nebo vína, které bylo vylisováno z cizích hroznů, a představuje i dvě možná řešení – vlastníkem zpracované věci bude buď vlastník hroznů, nebo klasů, které tvoří podstatu vína či obilí, nebo bude vlastníkem ten, kdo poskytl práci nutnou ke vzniku vína nebo obilí. Studie dále zkoumá tzv. střední výrok (*media sententia*), který máme doložen až v zákonodárném díle císaře Justiniana, ale který je pravděpodobně výtvorem klasické římské právní vědy. Podle tohoto výroku závisí vlastnictví k nově vzniklé věci na okolnosti, zda může být tato věc vrácena do původní podoby (*an reverti possit*). Studie ukazuje vliv, jaký měly názory římských právníků nejen na vývoj právního myšlení významných osobností pandektního práva (B. Windscheid, G. Puchta, L. von Arndts), ale i na představy tvůrců první významné kodifikace soukromého práva *Codex Thersianus*.

Klíčová slova: *specificatio*, *Digesta seu Pandectae*, pandektní právo, *Codex Thersianus*

⁶⁴ Cod. Th. [2, 5, § 9] 77.

⁶⁵ Cod. Th. [2, 5, § 9] 78.

⁶⁶ Cod. Th. [2, 5, § 9] 78.

SUMMARY

THE PROBLEMATICS OF ANOTHER'S PROPERTY TOWARDS MODERN CODIFICATIONS

The study deals with the issues connected with the processing of another's property in private law. It covers the genesis of a legal problem of a treatment of another's property in The Institutes of Gaius from the end of the 2nd century AD. Gaius discussed who would be the owner of spikes taken from another's corn or wine which would be made from someone else's grapes. He gave two possible outcomes – either the owner of the plants which created the substance for the commodities or the person who made the effort to create wine or corn. The study also examines middle thought (*media sententia*), which was not documented until *Corpus Juris Civilis* (*Code of Justinian*), a probable product of classical Roman law. According to the verdict, the ownership of the newly created item depends on the circumstance whether the newly created item can be returned into its original state (*an reverti possit*). The study shows the influence of the Roman lawyers not only on the thoughts of important scholars the Pandects (*The Digest*) law (B. Windscheid, G. Puchta, L. von Arndts) but also on the notions of the creators of significant codification of private law *Codex Theresianus*.

Keywords: *specificatio, Digesta seu Pandectae*, the Pandects law, *Codex Theresianus*

Translated by Mgr. Tereza Kalousková

JUDr. Petr Dostálík, Ph.D.
Katedra teorie práva a právních dějin
Právnická fakulta
Univerzita Palackého
tř. 17. listopadu 8
779 00 Olomouc
Česká republika
e-mail: petr.dostalik2007@gmail.com